Yol Kullanıcılarında Trafik Adabı Kavramı: Pilot Çalışma, Ankara Örneği

Concept of Manners in Traffic in Road Users: Pilot Study, Ankara Example

Seda HATİPOĞLU

Dr. Öğretim Üyesi Gazi Üniversitesi, Trafik Planlaması ve Uygulaması Anabilim Dalı

Dr., Gazi University, Traffic Planning and Implementation

Ankara, Turkey

sedab@gazi.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-4511-1914>

Yeşim YASAK

Prof. Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Prof. Dr., Çankırı Karatekin University, Department of Psychology

Ankara, Turkey

yesimyasak@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0001-5965-244X>

Makale Bilgisi / Article Information

<http://dx.doi.org/10.29228/tbd.2007.24793>

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 11 Temmuz / July 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 03 Eylül / September 2019

Yayın Tarihi / Published: 31 Aralık / December 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December 2019

Cilt / Volume: 27

Sayfa / Pages: 485-500

Yol Kullanıcılarında Trafik Adabı Kavramı: Pilot Çalışma, Ankara Örneği

Öz: 2000’li yıllarda trafik güvenliği konusu sistem yaklaşımı ile alınmaya başlanmıştır. Bu yaklaşımda trafik kültürü çok önemli bir kavram olarak yer almaktadır. Trafik kültürünün bir yansıması olan "trafik adabı", bir topluluktaki ya da ülkedeki insanların trafik ortamında, bireysel ve birbirlerine karşı davranış şekilleri olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırma iki temel amaç üzerine kurulmuştur. Birinci amaç; Ankara’da yaşayan yol kullanıcılarının trafik adabı ve trafik adabı ile ilişkili kavramlar hakkındaki düşünceleri ve hislerini, diğer bir deyişle trafik adabı sosyal temsil/şemasını incelemektir. Çalışmanın ikinci amacı, trafik adabı ve ilgili kavramlara ilişkin herhangi bir bilgilendirme almadan önceki düşünce ve hislerle konu hakkında “farkındalık eğitimi” aldıktan sonraki düşünce ve hislerdeki değişimi değerlendirmektir. Bulgular değerlendirildiğinde, Milli Eğitim Bakanlığı’nın ilgili müfredatına uygun olarak araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan farkındalık eğitimini alan bireylerde; trafik adabı, sorumluluk, hoşgörü, fedakarlık, sabır, empati, birey hakkı ve trafikte diğerlerinin sürücü davranışlarına etkisi kategorilerinde beklendik yönde ve olumlu değişimler saptanmıştır. Farkındalık eğitimi sonrası özellikle, hoşgörü, empati ve birey hakkı kavramlarına ilişkin olarak rapor edilen olumlu ifadelerdeki artış tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Trafik adabı, Yol kullanıcısı, Ankara.

Concept of Manners in Traffic in Road Users: Pilot Study, Ankara Example

Abstract: In the 2000s, the issue of traffic safety has been addressed with a system approach. In this approach, traffic culture is a very important concept. The manners in traffic which is a reflection of the traffic culture, is defined as the behavior patterns of the people in a community or country in the traffic environment against individual and each other. This research is based on two main objectives. The first aim is to examine the thoughts and feelings of the road users living in Ankara about the concepts related to traffic law and the manners in traffic, in other words, social representation / scheme of the manners in traffic. The second aim of the study is to evaluate the changes in thoughts and feelings after receiving “awareness training” on the subject before taking any information about the manners in traffic and related concepts. When the findings are evaluated, positive changes have been determined in the individuals who have received awareness education prepared by the researchers in accordance with the relevant curriculum of the Ministry of National Education. The main dimensions of change in expected direction are the manners in traffic, responsibility, tolerance, altruism, patience, empathy, individual right, and the effect of others on driving behavior. After the awareness training, an increase in the positive

statements reported in relation to the concepts of tolerance, empathy and individual right have been identified.

Keywords: Manners in Traffic, Road Users, Ankara.

GİRİŞ

Trafik ve yol güvenliği, dünyada en önemli gelişmişlik göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Son 40-50 yılda gelişmiş ülkelerde trafik kazalarındaki ölüm oranları düşüş göstermekle birlikte ölümlü trafik kazalarının en çok orta gelir seviyesi ve altındaki ülkelerde (%91) meydana geldiği görülmektedir. Üstelik bu ülkelerde kayıtlı araç oranı ortalama %48 olarak rapor edilmektedir.¹

Ulusal istatistikler değerlendirildiğinde, son 5 yılda Türkiye’de 5 325 650 karayolu trafik kazası meydana gelmiş, bu kazalarda 29 154 kişi hayatını kaybederken, 1 503 784 kişinin de yaralı olduğu kayıtlara geçmiştir.² Ankara kenti özelinde bakıldığında; son 5 yılda 472 131 karayolu trafik kazası meydana gelmiş, bu kazalarda 1516 kişi yaşamını yitirirken, 97 663 kişi de yaralanmıştır². Diğer bir deyişle, son 5 yılda toplam karayolu trafik kazalarının % 8.86’sı, toplam kaza sonucu ölümlerin ise % 5.20’si Ankara kentinde meydana gelmiştir.

Trafik ve yol güvenliği çalışmalarında, 2000’li yıllarda güvenlik sistemi bakış açısında, disiplinler arası analiz ve anlamlandırmanın baskın olduğu yeni bir model dikkat çekmektedir. Bu modelde kültürün, özellikle de trafik kültürünün trafik güvenliği ile bağlantısının ortaya çıktığı görülmektedir.³

Trafik kültürü; kültürel mirasın ve ekonomi ile politik iklimi de kapsayacak şekilde içinde bulunan güncel çevre ve şartlarının bir sonucu olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla güvenli sürücünün tanımlanma şekli içinde bulunduğu kültürün özelliklerine bağlı olarak değişebilir.⁴

Trafik kültürünün bir yansıması olan "trafik adabı", bir topluluktaki ya da ülkedeki insanların trafik ortamında, bireysel ve birbirlerine karşı davranış şekilleri olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle trafik adabı; denetim ve ceza korkusu olmadan yazılı kurallara uyma ve yazılı olmayan ve trafik içinde karşılıklı anlayış gerektiren davranışları

¹ WHO. *Global Status Report On Road Safety*, 2009

² TUIK. *Karayolu trafik kaza istatistikleri*. <http://www.tuik.gov.tr>, 2018

³ Özkan, T., & Lajunen, T. Person and environment: Traffic culture. B. E. Porter (Der.), *Handbook of traffic psychology*, (s. 179-192). New York: Elsevier, 2011

⁴ Özkan, T., & Lajunen, T. A general traffic (safety) culture system (GTraSaCu-S) [Deliverable 2.1]. http://www.trasacu.eu/wp-content/uploads/2017/05/D2.1-G-TraSaCu-S_final.pdf, 2015.

oluşturma ve bu davranışları alışkanlık haline getirme şeklinde kavramsallaştırılabilir.⁵ Bir ülkede trafik güvenliğini oluşturan unsurlardan biri olan eğitimin⁶ trafik adabını şekillendirmek için en önemli araçlardan biri olduğu söylenebilir. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü tarafından 2015 senesinde Özel Sürücü Kursları Eğitim Müfredatı Programı'na “trafik adabı” konusunun eklenmesi kararı alınmış ve ilgili yönetmelik yayınlanmıştır.⁷ Akabinde makale yazarları ve Genel Müdürlük çalışanları tarafından oluşturulan bir komisyon tarafından ders içeriği tasarlanmış ve ders kitabı yazılmıştır. Trafik Adabı kitabı⁸; Adap ve Trafik, Trafikte Temel Değerler, Trafikte Empati ve İletişim, Trafikte Hak İhlalleri ve Trafikte Diğerlerinin Sürücü Davranışlarına Etkisi olmak üzere 5 ana temadan oluşturulmuştur. Aynı komisyon tarafından 2015-2017 seneleri arasında Türkiye genelinde yaklaşık 3500 sürücü kursları trafik ve çevre dersi öğretmenine eğitici eğitimleri verilmiştir.

Bu makale, yol kullanıcılarında trafik adabı ve trafikte güvenli davranışlar arasındaki ilişkiyi araştırmak için yapılmakta olan geniş kapsamlı bir projenin ön çalışmasıdır.

Bu araştırma iki temel amaç üzerine kurulmuştur. Birinci amaç; Ankara'da yaşayan yol kullanıcılarının trafik adabı ve trafik adabı ile ilişkili kavramlar hakkındaki düşünceleri ve hislerini, diğer bir deyişle trafik adabı sosyal temsil/şemasını incelemektir.

Çalışmanın ikinci amacı ise trafik adabı ve ilgili kavramlara ilişkin herhangi bir bilgilendirme almadan önceki düşünce ve hislerle konu hakkında “farkındalık eğitimi” aldıktan sonraki düşünce ve hislerdeki değişimi değerlendirmektir. Sonuç olarak, bu makalede iki çalışmaya yer verilmiştir.

1. BİRİNCİ ÇALIŞMA

Yukarıda da belirtildiği gibi birinci çalışmanın amacı; Ankara'da yaşayan yol kullanıcılarının trafik adabı ve trafik adabı ile ilişkili kavramlar hakkındaki düşünce ve hislerini incelemektir.

1.1. Yöntem

Örneklem

⁵ Hatipoğlu, S., ve Yasak, Y. *Trafik Adabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, 2016

⁶ Özdirim, M., *Trafik Mühendisliği I*, Karayolları Genel Müdürlüğü, 209, 1994

⁷ MEB. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Motorlu Taşıtlı Sürücüleri Kursu Yönetmeliği. https://oogkm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_03/08114705_MTSK-YONETMELIK.pdf, 2017

⁸ Hatipoğlu, S., ve Yasak, Y. *Trafik Adabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, 2016

Ankara Kenti'nde yaşamakta olan 286 yol kullanıcısı örneklem grubunu oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 18-65, yaş ortalaması 26.48 dir ($S_s = 8.49$). 163 (% 57) kişi sürücü belgesi sahibi olduğunu belirtirken, 123 (% 43) kişi sürücü belgesi olmadığını rapor etmiştir. 128 (% 44.75) kişi bu güne kadar yaya, sürücü ya da yolcu olarak herhangi bir trafik kazasına karışmadığını, 158 (%55.25) kişi ise en az 1 kere kazaya karıştığını ifade etmiştir.

Kullanılan Ölçme Araçları

Trafik Adabı Anketi: Bu anket, araştırmacılar tarafından, MEB Trafik adabı kitabı⁹ içeriğindeki Adap ve Trafik, Trafikte Temel Değerler, Trafikte Empati ve İletişim, Trafikte hak ihlalleri ve Trafikte diğerlerinin sürücü davranışlarına etkisi başlıkları referans alınarak açık uçlu 17 maddeden oluşturulmuştur. Ankette, adap deyince aklınıza gelen ilk 3 kavram nedir, Trafik adabı deyince aklınıza gelen ilk 3 kavram nedir, Sürücü belgesinin anlamı nedir, Trafikte fedakârlık deyince aklınıza gelen ilk 3 düşünce/duygu nedir gibi maddeler yer almaktadır.

İşlem

Çalışmaya katılım gönüllülük ilkesine bağlı olarak yürütülmüştür. Katılımcılar anketi üniversite ya da işyerlerinde yaklaşık 30 dakikada doldurmuşlardır. Araştırmacılar tarafından, her madde için verilen yanıtlardan anlamlı üniteler oluşturulmuştur. Bu üniteler bir cümle, sözcük ya da deyimler şeklinde belirlenmiştir. Ana kategorilerde verilen cevaplar ilgili alt kategorilere yerleştirilmiştir. Kodlamayı yapan iki kodlayıcı arasındaki uyuma %75 oranındadır. Uyuşmazlıklar tartışma, uzlaşma ile çözümlenmiştir.

1.2. Bulgular

İçerik analizi tekniği ile 17 ana kategoriden 108 alt kategori elde edilmiştir. Bu çalışmada 11 ana kategori ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Bulgular değerlendirildiğinde, 286 kişi “adap” dendiğinde 16 farklı kavrama karşılık gelen 688 ifade rapor etmiştir. En fazla belirtilen ifadeler; saygı (140; %20.36), terbiye (125;%18.18) ve ahlaktır (83;%12.06). En az tespit edilmiş ifadeler ise sabır (6;%0.87) ve kültür (4;% 0.58) dır. “Trafik adabı” dendiğinde ise 16 farklı kavrama karşılık gelen 564 ifade rapor edilmiştir. Kurallara uymak (199; %35.28), trafikte saygılı olmak (88; % 15.60), trafikte hoşgörülü olmak (48; % 8.51) en çok tekrar edilen ifadelerdir. Denetim korkusu olmadan trafik kurallarına uyabilmek (5; %0.89) ve trafikte sorumluluk (4; % 0.71) kavramları en az rapor edilen ifadelerdir. Katılımcılar 46 (% 8.17) kere bu kavramla ilgili fikirlerinin olmadığını beyan etmişlerdir.

⁹ Hatipoğlu, S., ve Yasak, Y. *Trafik Adabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, 2016

Trafikte Temel Değerler ana başlığına ilişkin bulgular

Bu bölümde; sorumluluk, hoşgörü, fedakârlık, sabır ve trafik kültüründe birbirini uyarma alt başlıklarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Çalışmada sorumluluk alt başlığı iki maddede ele alınmıştır. Bunlardan “Sürücü belgesinin anlamı nedir” sorusuna katılımcıların %63.29’u (181 kişi), “araç kullanmak için gerekli yasal belge” derken %32.87’si (94 kişi), “kişinin araç sürmeyi ve trafik kurallarını bildiğini gösteren belge” dedikleri bulunmuştur. “Emniyet kemeriniz takılı değilken kazaya karıştığınızda sadece kendinize mi zarar vermiş olursunuz” sorusuna ise katılımcıların %73.07’si (209 kişi) “kendime zarar veririm” derken, 50 kişi (%17.49) “başkalarına da zarar verebilirim” şeklinde cevap vermişlerdir. 27 (%9.44) kişi ise “fikrim yok” şeklinde ifade etmiştir.

Hoşgörü alt başlığına ilişkin olarak, “Önünüzdeki sürücü park ederken sizin ilerlemenizi engelledi ve beklemek zorunda kaldınız, ne yaparsınız” sorusuna 152 (%53.15) kişi “sakince beklerim”, 62 (%21.68) kişi kornaya basarım ve 41 (%14.34) kişi “o anki ruh halime bağlı” ifadelerini rapor etmiştir. Katılımcıların % 5.94 (17 kişi) “kızır, bağırırım” derken 14 (4.89) kişi ise “beklerim, isterse yardımcı olurum” şeklinde cevap vermiştir.

Fedakârlık alt başlığında katılımcılar tarafından 461 ifade rapor edilmiştir. İfadelerin %25.16’sının (116 ifade) “fikrim yok” şeklinde olması dikkat çekici bir bulgudur. En çok rapor edilen diğer ifadeler ise “başka araçlara yol vermek” (90 kere; %19.52), “yayalara öncelik vermek” (57 kere; %12.36) ve “ambulans/itfaiye aracına yol vermek” tir (51 kere; %11.06). En az belirtilen ifadeler ise “gereksiz bir şey” (9 kere; %1.95) ve “kazaya karışan araçlara yardım etmek” (11 kere; %2.39) şeklindedir.

Sabır alt başlığına ilişkin olarak, “Trafikte sabırlı olmak neden önemlidir?” sorusuna, 121 (%42.30) kişi “kaza yapmamak için”, 59 (%20.63) kişi “kavga etmemek için, 35 kişi (%12.24) “can ve mal kaybı olmaması için” ifadelerini kullanırken, 12 (% 4.20) kişi de “fikrim yok” demiştir.

“Trafik Kültüründe birbirini uyarma” alt başlığında, “trafikte kural ihlali yaparak, diğer insanlar için tehlike yaratan bir sürücüye ne yapmalısınız?” sorusuna katılımcıların % 60.49’u (173 kişi) “ilgili birime/kuruma şikayet etmeliyim” derken, % 4.89’u (14 kişi) “karışmamalıyım şeklinde cevap vermiştir.

Trafikte Empati ve İletişim ana başlığına ilişkin bulgular

Bu bölümde; empati alt başlığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Katılımcılar, “Kısa bir işiniz var, aracınızı park edecek park yeri bulamadınız ve sadece yaya kaldırımının üzeri boş, ne yaparsınız” sorusuna % 49.65 (142 kişi) oranında “yaya kaldırımına park etmem,

yayaların hakkını çiğnemiş olur ifadesini rapor ederken, % 24.48 (70 kişi) oranında “yaya kaldırımına park ederim, isim kısa” şeklinde ifade etmişlerdir.

Trafikte Hak İhlalleri ana başlığına ilişkin bulgular

Bu bölümde; diğer bireylere verilen zarar anlamına gelen “birey hakkı” alt başlığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Çalışmaya katılan bireylere “Araç kullanırken yol üstündeki markete uğrayıp alışveriş yapmanız gerekiyor fakat yolda park yasağı var. Ne yaparsınız?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların % 83.92 si (240 kişi) “uygun bir park yeri bulup oraya park ederim” derken %16.08 i (46 kişi) “dörtlülerimi yakar, sağ şeride park ederim” cevabını vermiştir.

Trafikte diğerlerinin sürücü davranışlarına etkisi ana başlığına ilişkin bulgular

Bu ana başlıkta “Kurallara uygun hızda araç kullanıyorsunuz. Yanınızda oturan arkadaşınız “yol boş, daha hızlı git” diye ısrar ediyor. Ne yaparsınız?” sorusu sorulmuştur. Çalışmaya katılan 286 kişinin %58.04 ü (166 kişi) “onu dinlemem, normal hızımda devam ederim” derken, %7.34’ü (21 kişi) “onu dinler ve hızlanırım” cevabını vermiştir.

1.3. Tartışma

Bu çalışmaya “trafik adabı” konusunda herhangi bir bilgilendirmeye maruz kalmamış, özel olarak bir farkındalık eğitimine tabi tutulmamış, gönüllü 286 yol kullanıcısı katılmıştır.

Bulgular değerlendirildiğinde, kurallara uymak ve trafikte saygılı olmak trafik adabını belirleyen ifadeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca katılımcıların trafikte fedakârlık kavramına ilişkin yüksek oranda fikirlerinin olmaması, emniyet kemeri takmamanın sadece kişinin kendisine zarar vermekle sınırlı olduğunun düşünmesi dikkat çekici bulgulardır. Katılımcıların çoğunluğu sürücü belgesinin anlamını “araç kullanmak için gerekli olan yasal belge” olarak tanımlamışlardır. Hoşgörü ile ilgili maddeye katılımcıların yaklaşık yarısının olumsuz tepkiler ifade etmesi ön plana çıkmıştır. Benzer bir durum empati alt başlığı için de geçerlidir. Trafikte diğerlerinin sürücü davranışlarına etkisi başlığı kapsamındaki maddeye katılımcıların yaklaşık üçte birinin bir fikirlerinin olmaması ve on anki ruhsal hallerine bağlı olarak bir tepki vereceklerini ifade etmeleri oldukça düşündürücüdür.

2. İKİNCİ ÇALIŞMA

Bu çalışmanın amacı trafik adabı ve ilgili kavramlara ilişkin herhangi bir bilgilendirme almadan önceki düşünce ve hislerle konu hakkında “farkındalık eğitimi” aldıktan sonraki düşünce ve hislerdeki değişimi değerlendirmektir.

2.1. Yöntem

Örneklem

Ankara kentinde yaşayan 18-29 yaş arasındaki (Ortalama=22.42; Ss=1.90) 140 kişi örneklem grubunu oluşturmaktadır. Katılımcıların hepsi üniversite öğrencisidir. Katılımcılardan 76 kişi (%54.28), sürücü belgesi sahibi olduklarını, 64 kişi (%45.72) sürücü belgesi olmadığını bildirmiştir. Katılımcılardan 59 kişi (%42.14) bu güne kadar yaya, sürücü ya da yolcu olarak herhangi bir trafik kazasını karışmadığını, 81 kişi (%57.86) ise en az 1 kere kazaya karıştığını rapor etmişlerdir.

Kullanılan Ölçme Araçları

Trafik Adabı Anketi: 1. Çalışmada kullanılan “trafik adabı anketi” ikinci çalışmada aynı şekilde kullanılmıştır.

Trafik Adabı Farkındalık Eğitimi: Bu eğitim, araştırmacılar tarafından, MEB trafik adabı müfredat geliştirme ve eğitici eğitimi projesi kapsamında geliştirilmiştir. Eğitim yazılı ve görsel malzemeler kullanılarak standart hale getirilmiştir. Eğitim süresi 4 saattir. Müfredattaki her başlığa ilişkin özel seçilmiş spot filmler ve özel örnekler, tartışma konuları eğitim içeriğini oluşturmaktadır.

İşlem

Çalışmaya katılım gönüllülük ilkesine bağlı olarak yürütülmüştür. Katılımcılara birinci uygulama kapsamında “trafik adabı ve ilgili kavramlara” ilişkin herhangi bir bilgilendirme olmaksızın, sınıf ortamında anket uygulaması yapılmıştır. Uygulama yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Uygulamayı takiben bir ay sonra katılımcılara “Trafik adabı farkındalık eğitimi” verilmiştir. Eğitim sonrası anket uygulaması tekrar edilmiştir.

2.2. Bulgular

Bu çalışmada birinci çalışmada elde edilen 11 ana kategori üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Bulgular değerlendirildiğinde, Tablo 1 de görüldüğü üzere, birinci uygulamada ifade edilmemiş olan bazı kavramların (fedakârlık, yardımlaşma, öfke kontrolü, sorumluluk), ikinci uygulamada katılımcılar tarafından rapor edildiği tespit edilmiştir.

Tablo 1. "Adab" kavramına ilişkin sonuçlar

Kavram	Birinci Uygulama		İkinci Uygulama	
	İfade Sayısı	Yüzde	İfade Sayısı	Yüzde
Saygı	58	19.08	36	14.46
Terbiye/Edep	45	14.80	34	13.65
Kurallara Uyma	42	13.82	27	10.84
Ahlak	40	13.16	23	9.24

Görgü	25	8.22	7	2.81
Hoşgörü	22	7.24	24	9.64
Düzen	19	6.25	8	3.21
Usul/Üslup	17	5.59	1	0.40
Nezaket	10	3.29	6	2.41
İnsanlık/İyi davranış	6	1.97	8	3.21
Uyum	6	1.97	1	0.40
Yemek adabı	6	1.97	-	-
Empati	3	0.99	9	3.61
Kültür	2	0.66	6	2.41
Sabır	1	0.33	16	6.44
Öfke kontrolü	-	-	12	4.82
Fedakârlık	-	-	12	4.82
Sorumluluk	-	-	10	4.02
Yardımlaşma	-	-	7	2.81
Fikrim yok	2	0.66	2	0.80
TOPLAM	304	100	249	100

“Trafik adabı” başlığı hakkında ikinci uygulamada en çok dikkat çeken bulgu, birinci uygulamada ifade edilme yüzdesi 1.82 olan “denetim korkusu olmadan trafik kurallarına uyabilmek” ifadesinin % 14.42’ye yükselmiş olmasıdır (Tablo 2).

Tablo 2. “Trafik Adabı” kavramına ilişkin sonuçlar.

Kavram	Birinci Uygulama		İkinci Uygulama	
	İfade Sayısı	Yüzde	İfade Sayısı	Yüzde
Kurallara uymak	99	36.00	39	12.23
Trafikte saygılı olmak	46	16.73	62	19.44
Trafikte hoşgörülü olmak	15	5.45	34	10.66
Yayaya saygı	14	5.09	2	0.63
Trafikte kavga/küfür etmemek	14	5.09	21	6.58
Trafikte yardımlaşma	13	4.73	21	6.58
Dikkatli araç kullanmak	12	4.36	-	-
Trafik düzeni	11	4.00	8	2.51
Trafikte anlayışlı olmak	7	2.55	4	1.25
Trafikte sabırlı olmak	6	2.18	28	8.77
Trafikte empati yapabilme	5	1.82	17	5.33
Bayan sürücüleri sıkıştırmamak	5	1.82	-	-
Denetim korkusu olmadan trafik kurallarına uyabilmek	5	1.82	46	14.42
Trafikte sorumluluk	4	1.45	19	5.96
Trafikte fedakarlık yapabilme	3	1.09	15	4.70
Fikrim yok	16	5.82	3	0.94

TOPLAM	275	100	319	100
---------------	------------	------------	------------	------------

Trafikte Temel Değerler ana başlığına ilişkin bulgular

Bu bölümde, birinci uygulamadan sonra farkındalık eğitimine tabi tutulmuş katılımcıların sorumluluk, hoşgörü, fedakârlık, sabır ve trafik kültüründe birbirini uyarma alt başlıklarına ilişkin ifadeleri değerlendirilmiştir.

Sorumluluk alt başlığında yer alan ve iki kavramdan biri olan sürücü belgesinin anlamı başlığına ilişkin olarak, birinci uygulamada hiç ifade edilmemiş olan “Kişinin topluma, ‘aracı güvenli bir şekilde ve kurallara uygun olarak kullanacağım’ anlamında verdiği sözü gösteren belge” ifadesinin katılımcıların %37.14’ü (52 kişi) tarafından rapor edilmesi dikkat çekicidir (Tablo 3).

Tablo 3. Sorumluluk: “sürücü belgesi” nin anlamı

Anlam	Birinci Uygulama		İkinci Uygulama	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Kişinin yasal olarak araç sürmesi için aldığı belge	90	64.28	50	35.72
Kişinin araç sürmeyi ve trafik kurallarını bildiğini gösteren belge	46	32.86	38	27.14
Kişinin topluma “bu aracı güvenli bir şekilde ve kurallara uygun olarak kullanacağım” olarak verdiği sözü gösteren belge	-	-	52	37.14
Fikrim yok	4	2.86	-	-
TOPLAM	140	100	140	100

Tablo 4’te görüldüğü üzere sorumluluk alt başlığında yer alan ve ikinci kavram olan, araç kullanırken emniyet kemeri takmamanın sonuçları ile ilgili olarak, ikinci çalışmada, “araçtaki diğer insanlara da zarar verebilirim” ifadesinin %7.15 oranında arttığı görülmektedir. Ayrıca, birinci uygulamada “fikrim yok” diyen 13 kişinin (%9.29) ikinci uygulamada 4 kişiye (%2.75) düştüğü dikkat çekmektedir.

Tablo 4. Sorumluluk: “Araç kullanırken emniyet kemeri takmamanın sonuçları”

İfade	Birinci Uygulama		İkinci Uygulama	
	İfade Sayısı	Yüzde	İfade Sayısı	Yüzde
Araçtaki diğer insanlara da zarar verebilirim	64	45.71	74	52.86
Sadece	63	45.00	62	44.29

kendime zarar veririm				
Fikrim yok	13	9.29	4	2.85
TOPLAM	140	100	140	100

Trafikte temel değerler konusunda yer alan hoşgörü alt başlığına ait sonuçlar Tablo 5'te görülmektedir. "Park edene kadar sakince beklerim" ve "beklerim, isterse yardımcı olurum" ifadeleri olumlu anlam içeren, "Kornaya basarım, o anki ruh halime bağlı ve "kızır, bağırırım" ifadeleri olumsuz anlam içeren cümleler olarak değerlendirilmiştir. Birinci uygulamada olumsuz anlam içeren ifadelerin % 40.00 oranından ikinci uygulamada %17.14'e düştüğü, olumlu anlam içeren ifadelerin ise % 60 oranından, % 82.86'ya yükselmiş olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Hoşgörü: "Araç kullanırken önünüzdeki sürücü iki aracın arasına park etmeye çalışırken sizin ilerlemenizi engelledi ve beklemek zorunda kaldınız".

İfade	Birinci Uygulama		İkinci Uygulama	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Park edene kadar sakince beklerim	76	54.29	105	75.00
Kornaya basarım	35	25.00	15	10.71
O anki ruh halime bağlı	12	8.57	7	5.00
Kızır, bağırırım	9	6.43	2	1.43
Beklerim, isterse yardımcı olurum	8	5.71	11	7.86
TOPLAM	140	100	140	100

Tablo 6'da fedakârlık alt başlığına ilişkin sonuçlar görülmektedir. Birinci uygulamada "fedakârlık" kavramı içinde değerlendirilebilecek herhangi bir ifade yer almazken, ikinci uygulamada katılımcıların % 32.64 oranında "Trafik düzeni ve güvenliği için gerektiğinde kendi önceliğini başkasına verebilmek" ifadesiyle trafikte fedakârlık kavramını rapor ettikleri görülmektedir

Tablo 6. Trafikte fedakârlık

İfade	Birinci Uygulama		İkinci Uygulama	
	İfade Sayısı	Yüzde	İfade Sayısı	Yüzde
Yayalara öncelik vermek	37	18.68	24	12.44
Başka araçlara yol vermek	34	17.17	11	5.70
Ambulans ve itfaiyeye yol vermek	24	12.12	3	1.55
Saygılı olmak	11	5.56	20	10.36
Sabırlı olmak	9	4.55	21	10.88
Kornaya	7	3.54	8	4.15

basmamak/öfkelenmemek				
Engellilere/yaşlılara yol vermek	6	3.03	2	1.04
Kazaya karışan araçlara yardım etmek	3	1.52	-	-
Gereksiz bir şey	3	1.52	-	-
Trafik düzeni ve güvenliği için gerektiğinde kendi önceliğini başkasına verebilmek	-	-	63	32.64
Fikrim yok	64	32.31	41	21.24
TOPLAM	198	100	193	100

Tablo 7’de sabır alt başlığına ilişkin sonuçlar verilmektedir. Birinci uygulamada trafikte sabırlı olmanın önemine ilişkin 26 kişinin (%18.57) herhangi bir fikri olmadığı görülürken, ikinci uygulama sonrası bu oranın %6.43’e (9 kişi) düştüğü dikkat çekmektedir. Ayrıca birinci uygulamada sadece 1 kişinin “diğer sürücüler baskı altına alıp yanlış bir şey yapmalarına sebep olmamak için” şeklindeki ifadesinin ikinci uygulamada 31 kişi (%22.15) kişi tarafından ifade edilmiş olması çarpıcıdır.

Tablo 7. Trafikte sabırlı olmak önemlidir

Neden	Birinci Uygulama		İkinci Uygulama	
	Kişi	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Kaza yapmamak için	58	41.43	57	40.71
Kavga etmemek için	21	15.00	5	3.57
Can ve mal kaybı olmaması için	12	8.57	6	4.29
Sabırsızlık kural ihlali yaptırabileceği için	12	8.57	15	10.71
İyi bir trafik düzeni için	6	4.29	15	10.71
Doğru karar verebilmek için	4	2.86	2	1.43
Diğer sürücüler baskı altına alıp yanlış bir şey yapmalarına sebep olmamak için	1	0.71	31	22.15
Fikrim yok	26	18.57	9	6.43
TOPLAM	140	100	140	100

Trafikte temel değerler alt başlığında yer alan bir diğer alt başlık olan “trafik kültüründe birbirini uyarma” konusundaki sonuçlar Tablo 8 de yer almaktadır. Tablodan da görüleceği üzere “Trafikte kural ihlali yaparak, diğer insanlar için tehlike yaratan bir sürücüye ne yapmalıyım?” sorusuna verilen “uyarmalıyım” ifadesi ikinci uygulamada %12.15 oranında bir artış göstermiştir.

Tablo 8. Trafik kültüründe birbirini uyarma

İfade	Birinci Uygulama		İkinci Uygulama	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
İlgili birime/kuruma şikâyet etmeliyim	82	58.57	67	47.86
Uyarmalıyım	52	37.14	69	49.29
Karışmamalıyım	6	4.29	4	2.85
TOPLAM	140	100	140	100

Trafikte Empati ve İletişim ana başlığına ilişkin bulgular

Çalışmada bu başlık altında “empati” ana kategorisine ilişkin bilgiler verilmiştir. Empati kavramı ile ilgili olarak katılımcılara “Kısa bir işiniz var. Aracınızı park edecek park yeri bulamadınız. Sadece yaya kaldırımının üzeri boş. Ne yaparsınız?/Neden?” sorusu sorulmuştur. Tablo 9’da görüldüğü üzere katılımcıların bu soruya ilişkin olarak; ikinci uygulamada “Yaya kaldırımına park etmem/ceza yerim” ve “O anki ruh halime göre değişir” ifadeleri hiç yer almazken, “Yaya kaldırımına park etmem/yayaların hakkını çığnemiş olurum” ifadesi %30.72 oranında artış göstermiştir.

Tablo 9. Trafikte empati

Eylem/Neden	Birinci Uygulama		İkinci Uygulama	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Yaya kaldırımına park etmem/yayaların hakkını çığnemiş olurum	64	45.71	107	76.43
Yaya kaldırımına park ederim/işim kısa	36	25.71	24	17.14
Yaya kaldırımına park etmem/ceza yerim	7	5.00	-	-
Yaya kaldırımına park ederim/en yakın boş yer orası	20	14.29	9	6.43
O anki ruh halime göre değişir	13	9.29	-	-
TOPLAM	140	100	140	100

Trafikte Hak İhlalleri ana başlığına ilişkin bulgular

Birinci çalışmaya benzer olarak, bu bölümde, diğer bireylere verilen zarar anlamına gelen “birey hakkı” alt başlığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Çalışmaya katılan bireylere “Araç kullanırken yol üstündeki markete uğrayıp alışveriş yapmanız gerekiyor fakat yolda park yasağı var. Ne yaparsınız?” sorusu sorulmuştur. “Dörtlülerimi yakar sağ şeride park ederim” ifadesinin %10.71 oranında azalması dikkat çekicidir.

Tablo 10. Trafikte birey hakkı

İfade	Birinci Uygulama		İkinci Uygulama	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Uygun bir park yeri bulup	117	83.58	132	94.29

oraya park ederim				
Dörtlülerimi yakar sağ şeride park ederim	23	16.42	8	5.71
TOPLAM	140	100	140	100

Trafikte diğerlerinin sürücü davranışlarına etkisi ana başlığına ilişkin bulgular

Bu ana başlıkta “kurallara uygun hızda araç kullanıyorsunuz. Yanınızda oturan arkadaşınız “Yol boş, daha hızlı git” diye ısrar ediyor. Ne yaparsınız? maddesi yer almıştır. Tablo 11’de görüldüğü gibi ikinci uygulamada, birinci uygulamadaki ifadeler beklendik yönde değişmiştir.

Tablo11. Trafikte diğerlerinin sürücü davranışlarına etkisi

İfade	Birinci Uygulama		İkinci Uygulama	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Onu dinlemem, normal hızımda devam ederim	72	51.43	90	64.29
Bir fikrim yok, o anki halime bağlı	56	40.00	43	30.71
Onu dinler ve hızlanırım.	12	8.57	7	5.00
TOPLAM	140	100	140	100

2.3. Tartışma

Bu çalışmada trafik adabı konusu ile ilgili herhangi bir bilgilendirme almadan önceki düşünce ve hislerle, konu hakkında “farkındalık eğitimi” aldıktan sonraki düşünce ve hislerdeki değişimi değerlendirmek amacıyla 140 gönüllü öğrenciye 2 ayrı uygulama yapılmıştır.

Bulgular değerlendirildiğinde, Milli Eğitim Bakanlığı’nın ilgili müfredatına uygun olarak araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan farkındalık eğitimini alan bireylerde; trafik adabı, sorumluluk, hoşgörü, fedakarlık, sabır, empati, birey hakkı ve trafikte diğerlerinin sürücü davranışlarına etkisi kategorilerinde beklendik yönde ve olumlu değişimler saptanmıştır. Farkındalık eğitimi sonrası özellikle, hoşgörü, empati ve birey hakkı kavramlarına ilişkin olarak rapor edilen olumlu ifadelerdeki artış oranı dikkat çekicidir.

Trafik adabı müfredatına uygun olarak, sürücü belgesinin anlamı, fedakârlık ve sabır kavramına ilişkin birinci uygulamada herhangi bir ifade rapor edilmemişken, ikinci uygulamada bu konularda dikkat çekici oranda ifadeler bulunmuştur. Trafikte fedakârlık kavramı ile ilgili olarak bir diğer ilgi çekici bulguda, birinci uygulamada tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan kişilerin “trafikte fedakârlık” dendiğinde, yayalara öncelik vermek, ambulans ve itfaiye araçlarına yol vermek gibi trafik kanunu kapsamındaki yazılı kuralları fedakârlık olarak ifade etmeleri düşündürücüdür. Bununla beraber birinci uygulamada

trafikte empati kavramını olumsuz etkileyen ifadeler (örn: “o anki ruh halime göre değişir”) ikinci uygulamada hiç rapor edilmemiştir. Bu bulgulara ek olarak sorumlulukla ilgili olan araç kullanırken emniyet kemeri takmamanın sonuçları, trafikte fedakârlık ve trafikte sabırlı olmanın önemi konularında birinci uygulamada fikri olmadığını belirten kişilerin sayısının ikinci uygulamada dikkati çeken bir oranda azaldığı görülmektedir. Bu bulguların farkındalık eğitiminin etkisi açısından kayda değer olduğu düşünülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı’nın müfredatına uygun olarak araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan “Trafik Adabı” kitabındaki Trafik Adabı, Trafikte Temel Değerler, Trafikte Empati ve İletişim, Trafikte Hak İhlalleri ve Trafikte Diğerlerinin Sürücü Davranışlarına Etkisi olmak üzere beş ana başlık ve alt başlıklar dikkate alınarak hazırlanmış olan “trafik adabı” anketinden elde edilen 11 kategori ile ilgili sonuçlara yer verilmiştir.

Yol kullanıcılarında trafik adabı ve trafikte güvenli davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmakta olan bir projenin ön araştırması olan bu makale iki çalışmadan oluşmaktadır. Birinci çalışmada Ankara’da yaşayan yol kullanıcılarının trafik adabı ve trafik adabı ile ilişkili kavramlar hakkındaki düşünceleri ve hisleri incelenmiştir. İkinci çalışmada, birinci çalışmadan elde edilen bulgular temel alınarak trafik adabı ve ilgili kavramlara dair herhangi bir bilgilendirme almadan önceki düşünce ve hislerle konu hakkında “farkındalık eğitimi” aldıktan sonraki düşünce ve hislerdeki değişim değerlendirilmiştir.

Ülkemizde, sürücü adaylarının eğitiminin kalitesini arttırmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sürücü eğitimi müfredatına eklenmiş olan trafik adabı konusuna ilişkin ilgili alanyazında herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla trafik adabı farkındalık eğitiminin etkisi üzerine de herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın alandaki bu eksikliği gidermesi ve yeni çalışmalara ışık tutması açısından çok önemli olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan trafik adabı farkındalık eğitiminin olumlu yönde etkili olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber, “trafik kültüründe birbirini uyarma” ve “trafikte diğerlerinin sürücü davranışlarına etkisi” başlıklarına ilişkin olarak farkındalık eğitiminin geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı Özel Motorlu Taşıt Sürücüleri Kursu eğitim müfredatında trafik adabı konusunun güncellenerek etkinliğinin takip edilmesi, stajyer sürücüler üzerindeki etkilerinin incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Hatipoğlu, S., ve Yasak, Y. Trafik adabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, 2016

MEB. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Motorlu Taşıt Sürücüleri Kursu Yönetmeliği.
https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_03/08114705_MTSK-YONETMELIK.pdf,
2017

Özdirim, M., Trafik Mühendisliği 1, Karayolları Genel Müdürlüğü, 209, 1994

Özkan, T., & Lajunen, T. Person and environment: Traffic culture. B. E. Porter (Der.), Handbook of traffic psychology, (s. 179-192). New York: Elsevier, 2011

Özkan, T., & Lajunen, T. A general traffic (safety) culture system (GTraSaCu-S) [Deliverable 2.1]. http://www.trasacu.eu/wp-content/uploads/2017/05/D2.1-G-TraSaCu-S_final.pdf, 2015.

TUİK. Karayolu trafik kaza istatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr>, 2018

WHO. Global Status Report On Road Safety, 2009